

Arkitektur Uppsala

Arkitekturpolicy
Uppsala kommun

Förord

Uppsala växer och utvecklas snabbt och kan inom loppet av 40 år nästan fördubblas i befolkningens mängd. För att vi ska få ett Uppsala som växer till en levande, hållbar och vacker stad för alla behövs en samlad vilja och ambitionsnivå för arkitektur och gestaltungsfrågor.

Liksom hos flera andra större städer och kommuner i Sverige har behovet av en samlad syn på arkitektur- och gestaltungsfrågor även uppmärksammats i Uppsala. Kommunfullmäktige i Uppsala beslutade 2012-09-24 att uppdra till plan- och byggnadsnämnden (PBN) att i samråd med gatu- och samhällsmiljönämnden (GSN) genomföra en förstudie för en sammanhållen arkitekturpolitik. Den 19 januari 2015 beslutade kommunfullmäktige att godkänna förstudien till en arkitekturpolitik för Uppsala samt att ge kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram ett förslag till Arkitektur Uppsala – en arkitekturpolicy.

Målet är att alla aktörer får gemensamma riktlinjer och en plattform för den arkitektoniskt kvalitativa stadsutvecklingen i Uppsala. Detta ger i sin tur en förståelse för gestaltningens och arkitekturens betydelse samt en förutsägbarhet för om det som förväntas av alla som agerar i stadsbyggnadsområdet i Uppsala.

Med ledorden eftertanke, omsorg, engagemang och förtroende bygger Arkitektur Uppsala en starkare bas för att gemensamt utveckla och höja nivån på den byggda miljön.

Erik Pelling
Ordförande i
plan- och byggnadsnämnden

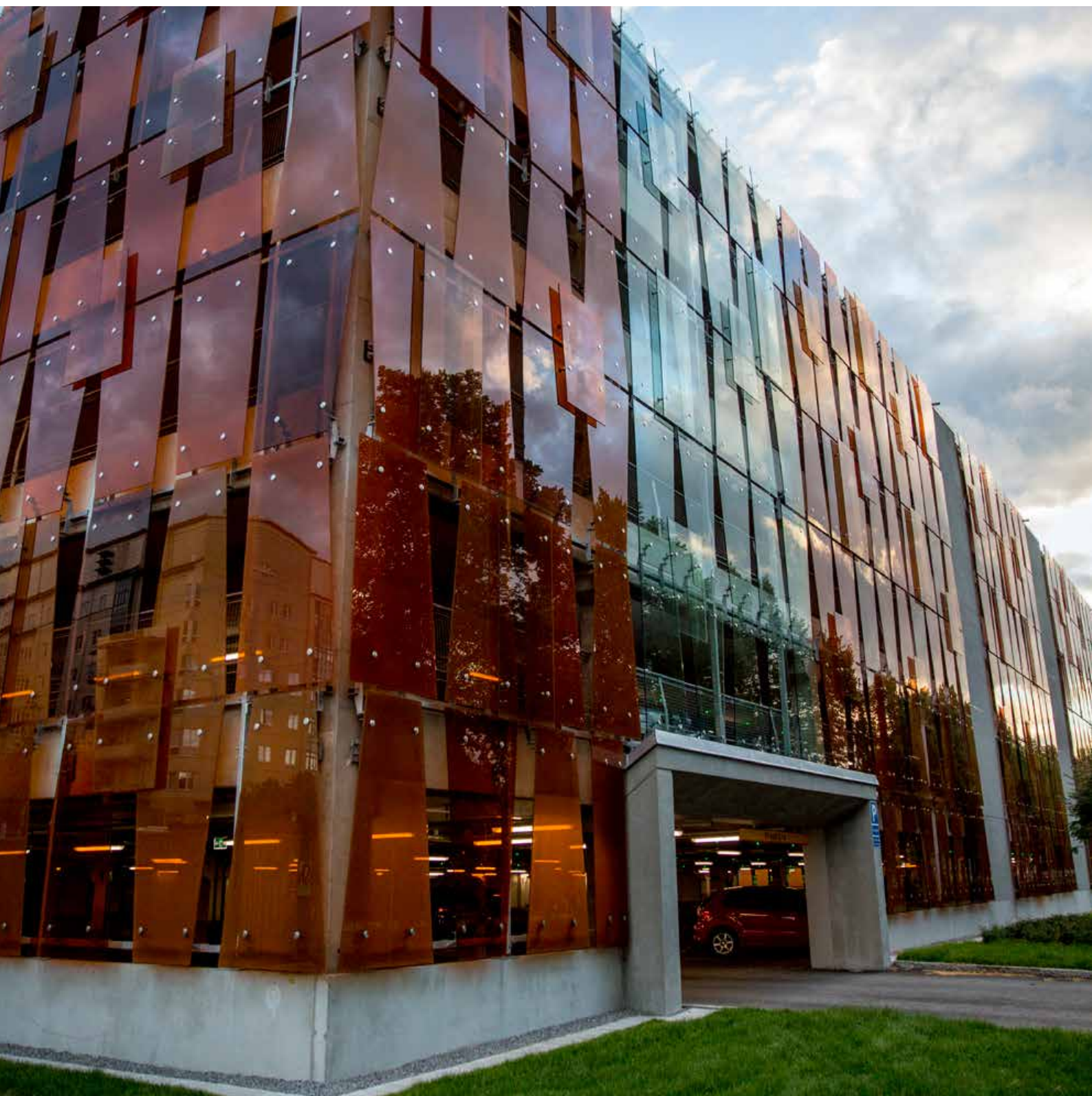
Claes Larsson
Stadsarkitekt

Östra Sala backe – projektet nominerat till Planpriset 2016.
(Illustration: Grontmij, Sweco.)

Arkitekturen i Uppsala ska kännetecknas av hög kvalitet och väl genomtänkt förhållnings-sätt. Den byggda miljön ska utformas utifrån väl definierade arkitektoniska visioner.

Byggnader, gator, parker och torg ses i sitt sammanhang och utformas med ett tydligt förhållnings-sätt till den mänskliga skalan.

Parkeringshus Akademiska Sjukhuset – en enkel funktionsbyggnad med en tydlig och omsorgsfull gestaltning som lyfter sig från baskraven. (Foto: Anders Morén. Arkitekt: Link Arkitektur.)

Arkitektur är viktigt

Arkitektur Uppsala är en arkitekturpolicy som ger alla aktörer en gemensam plattform för hur man utformar den byggda miljön.

Målet är att skapa långsiktiga värden för en attraktiv, vacker, hållbar och levande stad.

Arkitektur påverkar alla vare sig man är medveten om det eller inte. Det är därför viktigt att de val vi gör nu, den planering och den byggnation som utförs är resultatet av noggranna överväganden och med ambitionen att skapa en långsiktigt hållbar miljö av hög arkitektonisk kvalitet.

Arkitektonisk kvalitet är en omsorg om och ett omhändertagande av allt i den byggda miljön från helhet till detaljer.

Arkitektonisk kvalitet ska alltid finnas med från början av processen, som en given del i hela sammanhanget och inte som en fördyrande yta eller extra pålaga. Hög arkitektonisk kvalitet är nödvändigt för att skapa offentliga stadsrum och byggnader som är hållbara över lång tid och som blir värdefulla även i framtiden.

Ekonomi, teknik eller utformning får inte var för sig suboptimeras utan ingår i helheten och ger tillsammans en långsiktigt hållbar miljö. God arkitektur med väl genomtänkta lösningar har kvaliteter som kan vara svåra att direkt mäta rent ekonomiskt men ger andra långsiktiga värden, exempelvis i form av bättre funktion, ökad attraktivitet för fastigheter och varumärkesbyggande för staden.

Det krävs både engagemang och vilja för att uppnå kvalitet i projekt. En vilja att hålla kvar vid tidiga visioner när projekt ska förverkligas. Väl genomtänkta arkitektoniska lösningar riskerar att försvinna vid genomförande av projekt om inte modet att lyfta fram och argumentera för den arkitektoniska kvaliteten finns.

Med vetskapen om vad arkitektur kan göra, med gemensam målsättning och med engagemang för allt i vår byggda miljö skapar vi ett levande och attraktivt Uppsala att leva och verka i.

Kommunen ska vara förebild i sina egna projekt och skapa möjligheter till ett kvalitativt samhälle för övriga aktörer.

Uppsala Konsert & Kongress – en karaktärsbyggnad som med sin utformning och placering lyfter hela området kring Vaksalatorg. (Fotot: Stewen Quigley. Arkitekt: Henning Larsen Architects.)

Åhlens Varuhus – en lekfull nutida tolkning av 60-talets Tempohus.
(Foto: Dan Thunman. Arkitekt: Arkitekt: Tham & Videgård Arkitekter.)

*Biotopia – ett modernt men ändå tidlöst tillägg i historisk miljö.
(Foto: Anders Morén. Arkitekt: White arkitekter.)*

Arkitektur gör skillnad

Vi agerar idag väldigt sällan i helt opåverkade miljöer utan tar hänsyn till en rad aspekter för att kunna skapa den stad vi eftersträvar. Som utgångspunkt ska de kvalitativa värdena i den befintliga miljön tas tillvara och utgöra en bas för de tillägg som görs.

Ny arkitektur ska möta befintlig bebyggelse med ett medvetet förhållningssätt och en tydlig vision om vad man vill åstadkomma.

Eftersom vi ofta agerar i sammanhang med restriktioner av olika slag är det nödvändigt att våga utmana och ifrågasätta gängse uppfattningar och förhållningssätt. För att kunna gestalta god arkitektur i befintliga, ofta känsliga, miljöer krävs att man vågar tänka annorlunda och ta fram lösningar som både respekterar och berikar.

Detta för att utveckla Uppsalas arkitektur och motverka slentrianmässiga lösningar.

I tider med efterfrågan på stora bostadsmängder krävs både mod och skicklighet för att kunna skapa god arkitektur och kvalitativa helhetsmiljöer.

Uppsala är en starkt växande stad med långa historiska rötter. Spåren av olika tiders planering och byggande är fullt avläsbara i nutidens Uppsala från den medeltida staden via Drottning Kristinas stadsplan till 1960-och 70-talets omfattande förnyelse och rivningar av byggnader i centrala delar.

Dagens snabba expansion av Uppsala kommer i sin tur att göra avtryck inte bara nu i närtid utan även på mycket lång sikt.

Stor betydelse för Uppsalas karaktär har Fyrisån och å-rummet, Uppsalaåsen och omgivande slättland. Tillsammans med kyrkans, kungamaktens och universitetets kardinalbyggnader Domkyrkan, Slottet, Carolina Rediviva och Universitetshuset utgör de basen för Uppsalas stadsbild och identitet.

Det nya Uppsala ska ta avstamp i och respektera det historiska arvet men utveckla och forma staden till en arkitektonisk attraktiv och levande stad i samspel med nya tekniska lösningar och långsiktig hållbarhet.

Psykiatrins Hus – en renodlad elegant byggnad som tar stöd i Åsen och passar som en pusselbit på den begränsade ytan. (Foto: Dan Thunman. Arkitekt: Tengbom Arkitekter.)

Arkitektur

Uppsala

tar sin utgångspunkt i sju begrepp som tillsammans och var för sig definierar kvalitet i den byggda miljön:

- Sammanhang
- Skala
- Grönt
- Befintliga värden
- God livsmiljö
- Samverkan
- Tillgängligt

Stadsbiblioteket – en omsorgsfull utformning och väl gestaltat i helhet och detaljer. (Foto: Dan Thunman. Arkitekt: Nyréns Arkitektkontor.)

Dragårbrunnsgatan – genomgående och konsekvent hög kvalitet i det offentliga rummet. (Foto: Anders Morén. Arkitekt: Tema Landskapsarkitekter.)

Vy från Stationsgatan över Resecentrum, slottet och domkyrkan.
(Foto: Ana Vera Burin Batarra. Arkitekt: White arkitekter.)

Sammanhang

Allt i den byggda miljön ingår i en helhet och ska alltid ses i hela sitt sammanhang, hur det samspelar med både Uppsala i stort och med den direkta närmiljön.

Inför alla åtgärder i den byggda miljön görs en analys utifrån det befintliga och en arkitektonisk vision som beskriver vad man vill åstadkomma.

I analysen av sammanhanget ska områdets karaktär och Uppsalas identitet särskilt beaktas liksom förhållande till Uppsalas siluett och siktlinjer.

Alla projekt ska visa vilka arkitektoniska värden som tillförs till omgivningen och hur flöden och folkliv påverkas.

Alla aktörer inom stadsbyggnadssektorn, såväl privata som offentliga har ett gemensamt ansvar att forma vår byggda miljö.

Hur gör vi?

- Hur ser sammanhanget och omgivningen ut? I det lilla och i det stora.
- Vilka kvaliteter finns och hur samspelar de med nytt projekt?
- Vilka nya mervärden tillförs?
- Påverkas folkliv och flöden? Hur?

Skandionkliniken (Foto: Anders Morén. Arkitekt: Link Arkitektur.)

Skala

Skala handlar om att arbeta både i det stora perspektivet med struktur och densitet men även att visa omsorg i det lilla med material, form och färg och detaljbearbetning.

Målet att skapa en levande och varierad miljö kan hanteras med att arbeta med skala i både höjd, bredd och djup.

Höga hus ska kunna motiveras utifrån ett verkligt behov och en analys av vad de kan tillföra till stadsmiljön och stadssiluetten och endast projekt av särskilt hög arkitektonisk kvalitet och som reellt tillför nya och stora värden ska kunna prövas i centrala Uppsala.

Långa fastigheter och byggnader riskerar att ge en ensartad miljö och bör därför delas upp i såväl mindre enheter som i användning. Tydliga entréer, portiker, öppningar och platsbildningar kan bidra till att en variationsrik miljö.

I djupled kan tjocka byggnader äventyra behovet av ljus och luft på gårdsmiljöer. Det är av största vikt för en kvalitativ och attraktiv miljö att möjligheten till ljus och sol till bostäder, gårdar och vistelsemiljöer skapas.

Hur gör vi?

- Vilka skalförhållanden finns på plats?
- Hur fungerar den föreslagna skalan i sammanhanget?
- Hur hanteras helhet och detaljer? Vilka värden tillförs?
- Hur hanteras balansen mellan täthet och ljus?
- Hur är förhållandet mellan hushöjd och gårdsstorlek?

Frodeparken (Foto: Dan Thunman. Arkitekt: Tema Landskapsarkitekter.)

Grönt

I en tätare och växande stad är grönskan ett likvärdigt element i stadsbyggandet och det är viktigt att man utformar gröna miljöer, stora som små, med hög kvalitet och med långsiktigt hållbarhet.

Att förtäta och bygga urbant samtidigt som gröna värden tillgodoses ska inte ses som en motsättning utan som en möjlighet och utmaning.

Uppsala ska innehålla en variation av gröna inslag från parker och naturkilar till alléer, enstaka träd, gårdar, gatugrönska, planteringar, stadsodling samt gröna tak och väggar.

Variationen är viktig då även små gröna inslag gör stor verkan för trevnad och hälsa samt för kvaliteten i vår levnadsmiljö.

Viktigt är att gårdsmiljöer utformas med stor omsorg och med och stora vistelsevärden som mål.

Att använda sig av taken för att föra in grönska har flera fördelar. Det kan fördröja avrinningen från tak och minska trycket på dagvattenledningarna vid häftiga regn och översvämningar. Det kan reducera buller, förbättra luftkvaliteten, balansera ökad värme i staden och delvis hjälpa den biologiska mångfalden genom att vara en grön korridor för viss flora och fauna.

Hur gör vi?

- Vilka gröna värden tillförs?
- Hur knyts det an till befintliga grönstråk?
- Hur säkerställs kvaliteten i de gröna vistelseytorna?
- Hur klarar de gröna miljöerna slitage över tid?

Almtun kyrkan (Foto: Dan Thunman. Arkitekt: Peter Celsing.)

Befintliga värden

Inför varje projekt ska en analys och ett ställningstagande göras av vilka kvaliteter i den befintliga miljön som är värdefulla och möjliga att bevara och utveckla.

Att bevara byggnader, träd och karaktärs- miljöer ger avläsbara årsringar samt en varierad utformning och en blandad användning. Detta skapar ett liv och en variation i staden som ger möjlighet till ett brett utbud av aktörer.

Blandningen av gammalt och nytt ger naturlig och välbehövlig differentiering i den byggda miljön och kan möjliggöra en successiv utveckling där boende och olika verksamheter kan samsas sida vid sida.

Befintliga byggnader kan ge andra, unika kvaliteter till ett område som både berikar och ger möjligheter till en rikt varierad och attraktiv stad.

Stora befintliga träd kan utnyttjas för att minska blåst, skapa skugga och förbättra luftkvaliteten. Befintliga träd kompletterar nyplantering till en naturligt varierad miljö. Vid renovering, utveckling och tillbyggnad av både byggnader och offentliga platser ska värdefulla, befintliga material och byggnadsdelar bevaras och kompletteras i första hand.

Material som natursten, tegel, metall, glas och trä har ofta en lång livslängd och ur ett livscykelperspektiv är bevarandet och underhållet av redan befintliga material att föredra framför utbyte mot nyttillverkade.

Hur gör vi?

- Vilka befintliga kvaliteter kan behållas?
- Hur kan de utvecklas?
- Har träinventering gjorts? Slutsats av den?
- Vilka delar av befintlig miljö kan berika helheten?

Årummet (Foto: Anders Morén. Arkitekt: Håkan Qvarnström, A5 Arkitekter)

God livsmiljö

All arkitektur syftar till att skapa trygg, upplevelserik och stimulerande miljö för oss.

Den goda livsmiljön i Uppsala kännetecknas av hållbar arkitektur av hög kvalitet och med material och metoder som ger byggnader och stadsmiljöer lång livslängd. Rätt valda material varar länge, åldras vackert och kan underhållas.

Viktigt är att vi gestaltar miljöer som är mänskliga och som svarar mot alla livets skeden och behov. Det gäller såväl bostäder som arbetsplatser, skolor och vårdmiljöer. Det gäller även våra offentliga rum, vistelseytor och färdvägar.

I Uppsala ska goda, trygga och attraktiva miljöer skapas. Bostäder som har stora boendekvaliteter med ljusa gårdar och utblickar. Attraktiva bostäder som erbjuder något mer än tak över huvudet. Generella bostäder blir mer flexibla över tid och

skapar långsiktighet. Möjlighet till sol och ljus till bostäder, gårdar och vistelsemiljöer är mycket viktigt för vår livskvalitet och i det växande Uppsala blir det ännu viktigare.

Eftersom våra bostäder blir allt mer yteffektiva kräver det möjlighet och utrymme för socialt liv utanför hemmet. Det kan utföras med lättillgängliga platser för samvaro och lek. Platser och lokaler som förstärker det aktiva livet i gatumiljön och som tillför något utanför bostadsväggarna blir allt viktigare.

Barnens lek- och uppväxtmiljöer ska gestaltas med omsorg och med kvalitativa värden som trygghet, grönska och upplevelsegädje i fokus.

Kommunen ska agera som förebild vid utformning av egna byggnader, skolmiljöer och offentliga rum.

Hur gör vi?

- Hur bidrar projektet till en god livsmiljö?
- Hur utformas närmiljö och vistelseytor till attraktiva och trygga platser?
- Hur tillgodoses de mänskliga behoven i livets alla skeden?
- Hur möjliggör arkitekturen en aktiv, levande stadsmiljö?

Södra Rosendal (Foto: Anders Morén. Arkitekt: Utopia Arkitekter.)

Samverkan

Processer som verkar för en god bebyggd miljö och arkitektonisk kvalitet kan bara fungera i samverkan och samförstånd. Gemensamma begrepp och ställningstaganden om vilka faktorer som leder till kvalitativa resultat bildar en bas.

Tidig samverkan om projektets förutsättningar och begränsningar ökar förutsägbarhet.

I arbetet med att forma vår byggda miljö finns både privata och offentliga aktörer: medborgare, byggbolag, fastighetsägare, näringsliv, arkitekter, kommun, landsting och stat. Insikt om varandras olika utgångspunkter i processen är viktig och skapar dynamik.

Genom att hela tiden kommunicera med varandra om vad målen är och hur man når dit skapas engagemang och delaktighet.

Engagemang är avgörande för att nå en hög arkitektonisk kvalitet.

Att via ökad samverkan arbeta tvärsektorielt och över gränser skapar en lärande process som bidrar till gemensamma synsätt.

Debatt och dialog om arkitektur, kvalitet och gestaltning tidigt i processerna ger en bra grund till smidiga förlopp och goda, väl förankrade och genomförbara projekt.

Arkitekttävlingar är bra verktyg för debatt och dialog om arkitektur samt för att beskriva olika möjliga alternativ samtidigt som nya idéer och fler aktörer förs in i projekten.

Hur gör vi?

- Kan tidiga workshops användas för att ta fram gemensam målbild?
- Hur kan flera aktörer bidra med kunskap i projektet?
- Vilka metoder för information och förankring av projektet används?
- Gestaltnings- och kvalitetsprogram kan utgöra gemensam bas för att säkra kvalitetsnivåer.

Gunnar Leches park, Resentrum (Foto: Dan Thunman. Arkitekt: White arkitekter)

Tillgängligt

Ett levande och attraktivt Uppsala är en stad för alla. All byggd miljö i Uppsala, såväl privat som offentlig ska kännetecknas av en inkluderande gestaltning. Särskilt i våra offentliga rum parker, gator och torg ska alla känna sig välkomna och deltagande.

Det innebär en gestaltning av vår miljö där barriärer inte förekommer, varken fysiska eller mentala.

Olika människor har olika behov och eftersom offentliga platser är allas gemensamma rum ska också utformningen av dessa kännetecknas av tillgänglighet såväl fysisk som social och ekonomisk.

Oavsett förmåga, tillhörighet eller ekonomi ska man kunna använda sig av vår gemensamma miljö på sina egna villkor och från sina behov.

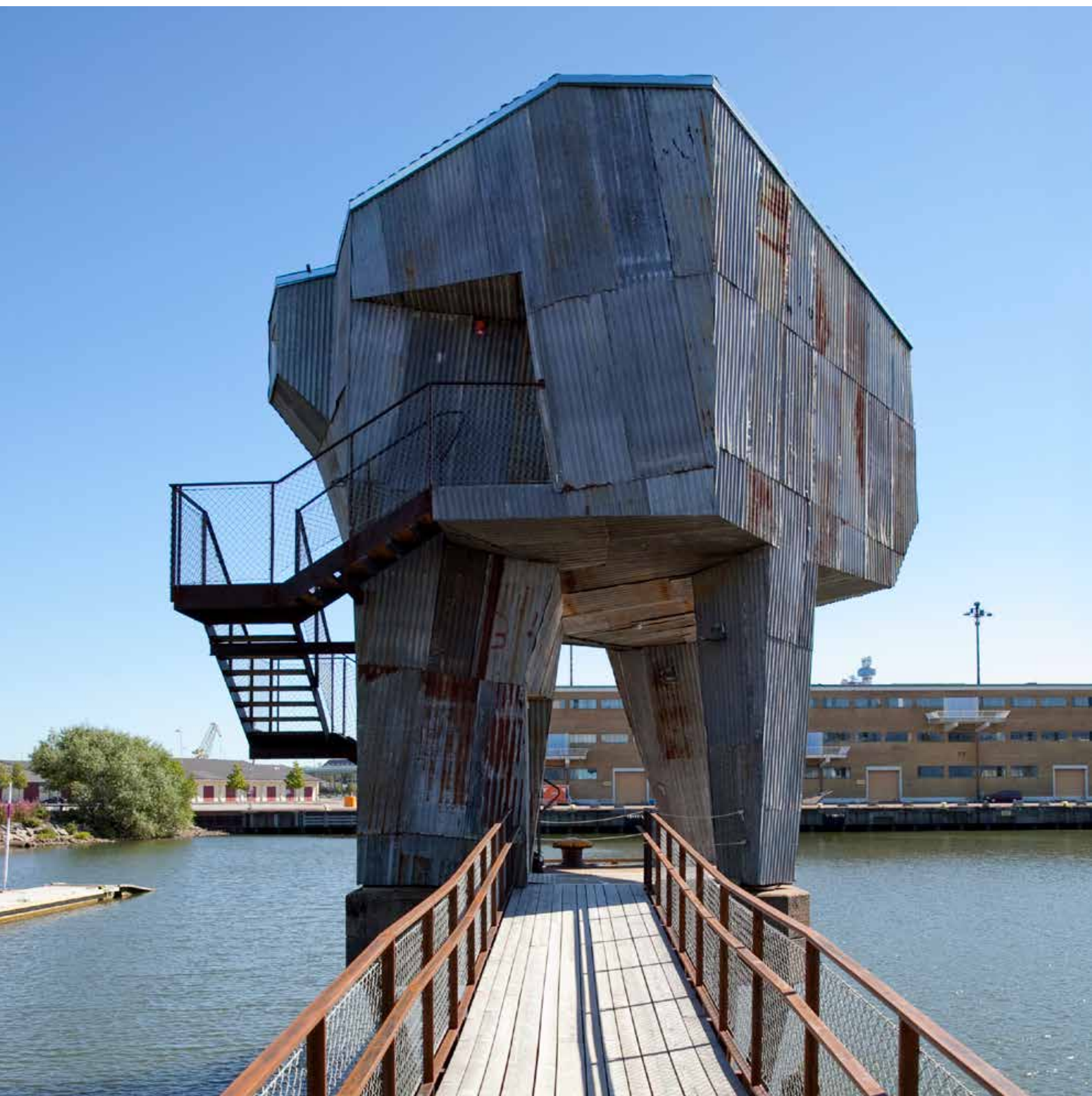
En förutsättning för att våra gemensamma platser i Uppsala ska bli attraktiva att använda är att de utformas till inkluderande och trygga miljöer.

Levande och tillgängliga stadsrum innehåller inte avskiljande och avståndstagande miljöer utan bjuder in till deltagande och användning.

I ett inkluderande Uppsala ska därför långa slutna bottenvåningar mot allmänna, offentliga rum undvikas.

Hur gör vi?

- Hur bidrar arkitekturen till en tillgänglig, inkluderande miljö?
- Hur utformas de gemensamma platserna till trygga platser?
- Hur skapas en levande, upplevelserik miljö?
- Vilka faktorer bidrar till att skapa hållbara miljöer ur alla aspekter.

*Allmäna Bastun Frihamnen, Göteborg – "Svettekörka" som den också kallas, är en byggnad med enkla och återvunna industrimaterial som starkt visat Frihamnens potential långt innan andra såg områdets möjligheter. Nominerad till Kasper Salin-priset 2015.
(Foto: Beatrice Törnros/Göteborg & Co. Arkitekt: Raumlabor Berlin)*

Verktyg

Engagemanget hos beställare och arkitekt är utan tvivel absolut avgörande för ett projekts arkitektoniska kvalitet. Man kan skapa bra arkitektur med liten budget, på krångliga platser och inom svåra program, men utan engagemang går det inte.

Sveriges Arkitekters Kasper Salinjury

Pallis Pop Up-Park, Södermalm Stockholm, sommaren 2015. (Design: Mats Aldén. Fotograf: Nola.)
Allmäna Bastun Frihamnen, Göteborg – interiör och omklädningsrum.

Tillfällig arkitektur

Tillfällig arkitektur kan användas för att locka besökare till och pröva ny användning för en plats. Tillfälliga åtgärder är både kostnadseffektiva och tidsbesparande när det gäller att temporärt pröva en ny användning eller att under en begränsad tid sätta fokus på en plats eller ett event.

Tillfällig arkitektur är ett bra verktyg att skapa intresse och öppna för dialog.

Tillfällig arkitektur kan också innebära experiment med tillfälliga stadsrum, parker eller aktiviteter som kan bidra till social samhörighet och gemensam kunskap. Nya stadsdelar kan med utvärdering av temporära aktiviteter utveckla en egen urban identitet utifrån unika förutsättningar.

Temporära verksamheter och tillfällig användning av byggnader och tomter i väntan på fastighetsutveckling kan bidra till en värdeökning av områden.

Exempel på tillfälliga åtgärder är sommargångator där man utforskar vad som sker i en specifik miljö om utrymme för biltrafiken minskar. Små parker, stadsodling, utställningspaviljonger samt mötesplatser för medborgardialog är andra typer av temporära aktiviteter.

Testa

Utveckling, innovation och att testa nya lösningar ska vara en naturlig del i processerna kring den byggda miljön. För att kunna möta nya utmaningar i ett samhälle som hela tiden förändras och i samband med de klimatförändringar vi ser nu och som vi kan förvänta oss i framtiden krävs en vidareutveckling av de verktyg vi har idag.

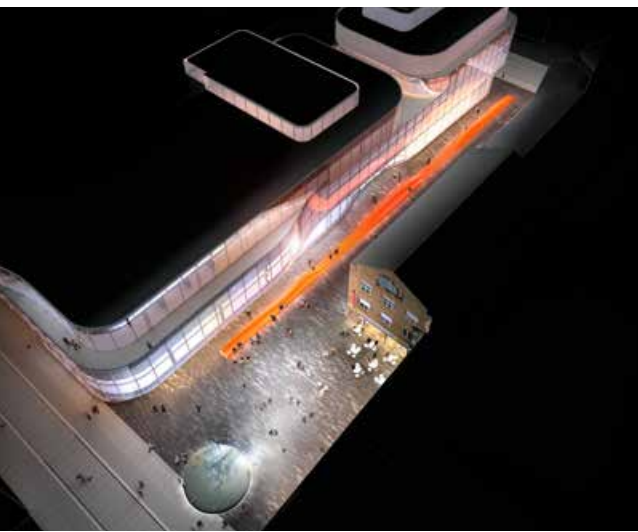
Byggandet måste anpassas till ett förändrat klimat och att dess miljöpåverkan minimeras.

Det krävs hög ambitionsnivå för att testa och hitta nya lösningar som kombinerar god arkitektur och intressant miljöteknik med långsiktig hållbarhet i fokus.

Sätt att utveckla det som byggs är att testa nya material och nya tekniker via livscykelanalyser, miljömanualer och miljömärkning för produkter.

En variation av traditionellt byggande med andra former som exempelvis byggemenskap och självbyggeri är värt att prova.

Att testa nya processer och nya aktörer i nya konstellationer utvecklar branschen.

*Juvelen (Utopia), Forumtorget (White) och Nya Stadshuset (Henning Larsen Architects).
Vinnande tävlingsförslag, Värmeverket (Liljewall arkitekter), Medborgardialog (Foto: Stewen Quigley)*

Tävlingar

En tävling ger en god genomlysning av ett projekt med ofta oväntade och nya perspektiv. Tävling kan fungera utmärkt som underlag i debatt och dialog med beslutsfattare och medborgare.

Tävlingsformen ger maximalt utrymme för kreativa processer och ger djupgående kunskap om ett projekts förutsättningar och möjligheter. Att ha flera förslag att välja mellan och jämföra ger dessutom ett brett underlag för beslut och genomförande.

Debatt/Dialog

Debatt och dialog om behov, arkitektur, kvalitet och utförande tidigt i varje förändrings- och byggprocess ger en bra grund för lyckade och hållbara projekt. Kommunens medborgardialog är ett viktigt inslag.

Gestaltning- och kvalitetsprogram som tas fram i samarbete kan utgöra en gemensam bas för arkitektonisk kvalitet och kan vara en utgångspunkt i dialogen om arkitektoniska värden.

Förslag till utformning av Rosendals Torg. (Arkitekt: WSP Group/Tengbom arkitekter)

Markpolitik

Genom medvetna riktlinjer för markanvisning kan man skapa underlag för kvalitet och variation. Markpolitik som medför att man får ett ökat antal olika byggherrar ger möjlighet till en blandning av bostadstyper, upplåtelseformer och öppnar för att olika stora aktörer kan få agera.

Markanvisningar för pilotprojekt kan bli framgångsrika förebilder såväl för arkitektoniskt nyskapande, för hållbart byggande och mångfald i gestaltning.

Uppföljning

Genom att följa upp genomförda projekt och åtgärder ökas kunskapen om vad som bidragit till god kvalitet eller vad som skulle kunna ha förbättrats eller gjorts annorlunda.

Med klara visioner om vad man vill uppnå är det lättare att följa upp om de hållit hela vägen och om projektets ursprungsidéer går att hitta i det färdiga resultatet. Gemensamma uppföljningar med alla inblandade ger en bred kunskap om genomförandeprocessen och förståelse för vad som kan och ska vara förutsättningar i projekt.

